

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.12.1995, sp. zn. Cdon 46/95, ECLI:CZ:NS:1995:CDON.46.1995.1

Číslo: 18/1996

Právní věta: Vylákaný písemný závazek ke spolupráci s bývalou Státní bezpečností, přičemž by získání fyzické osoby ke spolupráci bylo buď zcela fingováno anebo zmanipulováno takovým způsobem, že tu nedošlo úmyslně ani z nedbalosti k převzetí závazku ke spolupráci, nelze posuzovat jako důvod k oprávněnému zaevidování této fyzické osoby jako získaného spolupracovníka Státní bezpečnosti ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) a c) zákona č. 451/1991 Sb.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 21.12.1995

Spisová značka: Cdon 46/95

Číslo rozhodnutí: 18

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Lustrace, Osobní údaje

Předpisy: 451/1991 Sb. § 2 odst. 1 písm. b) a c)

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 18/1996 sb. rozh.

Vylákaný písemný závazek ke spolupráci s bývalou Státní bezpečností, přičemž by získání fyzické osoby ke spolupráci bylo buď zcela fingováno anebo zmanipulováno takovým způsobem, že tu nedošlo úmyslně ani z nedbalosti k převzetí závazku ke spolupráci, nelze posuzovat jako důvod k oprávněnému zaevidování této fyzické osoby jako získaného spolupracovníka Státní bezpečnosti ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) a c) zákona č. 451/1991 Sb.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 21. 12. 1995, [Cdon 46/95](#))

Žalobce se žalobou domáhal, aby soud určil, že žalobce je neoprávněně evidován v centrálním registru svazků bývalé Státní bezpečnosti jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. Dále se žalobou domáhal, aby žalovanému ministerstvu bylo uloženo vypracovat a žalobci zaslat písemnou omluvu ve znění: „V osvědčení vydaném Federálním ministerstvem vnitřní bezpečnosti v rámci Státní bezpečnosti je uvedeno, že jste evidován jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. Tento závěr neodpovídá objektivní

skutečnosti a není pravdivý, neboť nebylo prokázáno, že Vaše zaevidování bylo učiněno oprávněně. Za tuto chybu, která se dotkla Vaší občanské a pracovní cti, se omlouváme.“ Žalobce navrhoval, aby bylo žalovanému ministerstvu uloženo zaslat tuto omluvu do 15ti dnů od právní moci soudního rozhodnutí. Domáhal se také úhrady nákladů řízení.

K doložení svého žalobního návrhu žalobce uváděl, že nikdy nespolupracoval s bývalou Státní bezpečností; do kontaktu s jejími pracovníky se dostal pouze v roce 1974 v souvislosti s ošetřováním tehdejšího prezidenta ČSSR v Ústřední vojenské nemocnici v Praze (kde žalobce působil jako primář interního oddělení); tehdy byl žalobce vyzván k podpisu listiny o povinnosti zachovat mlčenlivost o zdravotním stavu ošetřovaného. Písemnou zprávu ve svém zaměstnání podával jen o své služební cestě do USA, a to pracovníku nemocnice, který byl pověřen zvláštními úkoly. Nikdy neučinil písemně ani ústně tzv. vázací akt vůči bývalé Státní bezpečnosti, nebyl k němu ani vyzván a neudržoval také žádný kontakt s jejími pracovníky.

Žalované Ministerstvo vnitra ČR navrhlo zamítnutí žaloby s tím, že žalobce byl pod příslušným číslem a pod stanoveným krycím jménem evidován v centrálním registru svazků bývalé Státní bezpečnosti. Údaje v uvedených materiálech bývalé Státní bezpečnosti sloužily pro vnitřní potřebu uvedeného orgánu, šlo o interní evidenční akty, u nichž nešlo o právní úkon podle občanského zákoníku z hlediska posuzování jejich oprávněnosti a platnosti.

Soud prvního stupně v řízení provedl výslech žalobce jako účastníka řízení a výslech svědků J. M., J. Š. a M. P., jakož i konstatováním listinných důkazů, předložených žalovaným ministerstvem z materiálů bývalé Státní bezpečnosti. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze 14. 4. 1994 bylo pak rozhodnuto tak, že bylo určeno, že žalobce byl neoprávněně veden v centrálním registru svazků bývalé Státní bezpečnosti jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. Žalobní návrh žalobce, aby žalovanému ministerstvu bylo uloženo vypracovat a zaslat žalobci písemnou omluvu ve znění žalobcem navrženém, byl zamítnut. Žalovanému ministerstvu bylo uloženo zaplatit žalobci na nákladech řízení 2 380 Kč.

V odůvodnění svého rozhodnutí uvedl soud prvního stupně, že došlo k neoprávněnému zásahu do práva žalobce na ochranu jeho osobnosti tím, že žalobce byl v rozporu se skutečností evidován jako osoba spolupracující s bývalou Státní bezpečností. Provedenými důkazy pokládal totiž soud prvního stupně za prokázáno, že žalobce nepřislíbil ani ústně, ani písemně spolupráci s bývalou Státní bezpečností, že jeho podpis na závazku ke spolupráci byl vylákán a že obsah záznamu o získání žalobce ke spolupráci byl vymyšlen. Proto soud prvního stupně vyhověl žalobě žalobce o určení neoprávněnosti jeho evidence jako osoby spolupracující s bývalou Státní bezpečností. Naproti tomu žalobní návrh žalobce na uložení povinnosti žalovanému ministerstvu vypracovat a zaslat žalobci písemnou omluvu neshledal soud prvního stupně důvodným, když žalované ministerstvo plnilo vydáním osvědčení pouze svou zákonnou povinnost a v tomto osvědčení bylo pouze konstatováno, že žalobce byl evidován v materiálech bývalé Státní bezpečnosti, což odpovídalo skutečnosti. Rozhodnutí o nákladech řízení odůvodnil soud prvního stupně poukazem na ustanovení § 142 odst. 3 o. s. ř.

Odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně podalo žalované Ministerstvo vnitra ČR i žalobce.

Žalovaný ústřední úřad navrhoval, aby odvolací soud buď změnil rozsudek soudu prvního stupně a žalobu zamítl anebo jej zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí. Byl toho názoru, že rozsudek byl vynesena na základě nesprávného skutkového hodnocení a v rozporu s provedenými důkazy. Poukazyval na to, že žalobce byl zaregistrován jako spolupracovník bývalé Státní bezpečnosti a byl převeden do kategorie agent. Příslušný svazek bývalé Státní bezpečnosti obsahuje i originál závazku ke spolupráci, který byl žalobcem podepsán a je datován 19. 11. 1985. V roce 1988 bylo provedeno i vyhodnocení spolupráce, která pokračovala i v

této době, a žalobce dostal odměnu 1000 Kč. Ještě 25. 1. 1990 byla provedena kontrola, zda závazek ohledně žalobce nebyl založen na základě kompromitujících materiálů nebo z donucení. Výpověď svědka J. M. o tom, že listinu o spolupráci s bývalou Státní bezpečností žalobci k podpisu podstrčil (stejně jako doklad o převzetí odměny 1000 Kč), je podle názoru žalovaného ministerstva nevěrohodná; bylo poukázáno i na dílčí rozpory a rozdíly ve výpovědích žalobce a svědka J. M.

Žalobce ve svém odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně napadal výrok tohoto rozsudku, jímž byl zamítnut žalobní návrh, aby žalovanému ministerstvu bylo uloženo vypracovat a poslat žalobci omluvu ve znění navrženém v žalobě. Ukázalo se totiž, že vydané osvědčení podle zákona č. 451/1991 Sb. se neopírá o zjištěné a prokázané skutečnosti; došlo jím tedy k zásahu do práva žalobce a tento zásah se dotýká žalobce pracovně i občansky. Domáhal se proto žalobce, aby byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že by žalovanému byla uložena povinnost vypracovat a zaslat žalobci omluvu ve znění zdůrazňujícím, že žalobce byl neoprávněně evidován jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb., „i když nebylo prokázáno, že zaevidování bylo učiněno oprávněně“, čímž došlo k chybě, která se dotkla občanské i pracovní cti žalobce.

Odvolací soud vyslechl v odvolacím řízení svědky J. K., V. Č. a Dr. J. Ž., opakovaně vyslechl svědka J. M. a provedl i doplňující výslech žalobce jako účastníka řízení. Potom bylo rozsudkem Vrchního soudu v Praze z 19. 9. 1995 rozhodnuto tak, že především bylo připuštěno částečné zpětvzetí žaloby žalobcem, pokud se dosud domáhal toho, aby v jím navrženém textu omluvy ze strany žalovaného ministerstva byla uvedena i věta „Tento závěr neodpovídá objektivní skutečnosti a není pravdivý“ a řízení o této části žalobního návrhu bylo zastaveno. Dalším výrokem uvedeného rozsudku byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že byla zamítnuta žaloba žalobce, aby bylo určeno, že byl neoprávněně veden v centrálním registru svazků bývalé Státní bezpečnosti jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. Rozsudek soudu prvního stupně byl potvrzen v jeho výroku zamítajícím zčásti žalobu. Ohledně nákladů řízení před soudem prvního stupně byl výrok rozsudku soudu prvního stupně změněn tak, že žádnému z účastníků řízení nebylo přiznáno právo na jejich náhradu; ohledně nákladů řízení před odvolacím soudem bylo rozhodnuto tak, že žádný z účastníků nemá právo na jejich náhradu.

V odůvodnění svého rozsudku odvolací soud poukazoval na to, že žalobce podepsal 19. 11. 1985 závazek o spolupráci s bývalou Státní bezpečností. Okolnosti, za nichž k podpisu závazku došlo, nebyly pro tento výlučně evidenční akt rozhodující, i když v řízení žalobcova výpověď o tom, že mu listina se závazkem byla podstrčena k podpisu, byla potvrzována výpovědí svědka J. M., který se k takovému postupu přiznal. Protože však existence závazku o spolupráci s bývalou Státní bezpečností byla prokázána, vylučovalo to žalobcem tvrzenou neoprávněnost zásahu do osobnostních práv žalobce vydaným osvědčením a tedy i důvodnost odstranění následků tohoto zásahu ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 o. z. Co do změny rozsudku soudu prvního stupně poukazoval odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku na ustanovení § 220 odst. 1 a 2 o. s. ř. a co do potvrzení zamítavého výroku rozsudku soudu prvního stupně na ustanovení § 219 o. s. ř. Výroky o nákladech řízení s ohledem na výsledek odvolacího řízení odůvodnil odvolací soud poukazem na ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. a § 224 odst. 1 o. s. ř.

Dovolání žalobce proti rozsudku odvolacího soudu, který byl doručen advokátu, jenž žalobce v řízení zastupoval, dne 26. 10. 1995, bylo podáno u Městského soudu v Praze dne 7. 2. 1995, tedy ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř.

Ve svém dovolání se dovolatel s poukazem na ustanovení § 236, § 238 odst. 1 a § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř. domáhal, aby dovolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně, a to v jeho výroci, jimiž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně o určovací žalobě žalobce a ve výroku o nákladech řízení před soudem prvního stupně. Nesprávnost právního posouzení věci odvolacím soudem spatřoval dovolatel v tom, že tento soud neposoudil jeho evidování v materiálech bývalé Státní bezpečnosti

jako neoprávněné i za situace, kdy bylo prokázáno, že vázací akt žalobce ke spolupráci s bývalou Státní bezpečností byl žalobci podstrčen k podpisu bez vědomí žalobce, který ani nevěděl, kdo mu tuto listinu vložil do lékařských písemností (nálezů a zpráv), předkládaných k podpisu, a že tak učinil někdo, kdo byl pracovníkem Státní bezpečnosti. Podle názoru dovolatele by bylo absurdní, aby takto byla evidována jako spolupracovník bývalé Státní bezpečnosti osoba, která se ke spolupráci vědomě nezavázala a ohledně níž byl vázací akt vymyšlen. Nelze tedy, podle názoru dovolatele, pokládat za správný právní názor odvolacího soudu, že mu nepřísluší posuzovat okolnosti, za nichž došlo k podpisu tzv. vázacího aktu.

Ve vyjádření k obsahu dovolání dovolatele žalované ministerstvo zdůrazňovalo, že způsob, jakým byla evidence provedena, odpovídal tehdy platným předpisům, o čemž svědčí dochované písemnosti. Žalobce vlastnoručně podepsal závazek ke spolupráci; pokud v řízení vypověděl, že závazek ke spolupráci podepsal omylem, a pokud to dosvědčuje svědek J. M., jsou tato tvrzení v rozporu s písemnostmi předloženými jako důkazy; na originálu závazku ke spolupráci je nejen podpis žalobce, ale „zjevně tímž psacím prostředkem napsané krycí jméno a datum podpisu závazku“. Evidence osoby žalobce v registru svazků spolupracovníků StB byla tedy, podle názoru žalovaného ministerstva, oprávněná, a proto by mělo být dovolání dovolatele zamítnuto.

Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu ve výroku, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že byla zamítnuta žaloba žalobce, aby bylo určeno, že žalobce byl neoprávněně veden v centrálním registru svazků bývalé Státní bezpečnosti jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. V rozsahu zrušovacího výroku dovolacího soudu byla věc vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí včetně rozhodnutí o nákladech dovolacího řízení.

Z odůvodnění:

Při posuzování toho, zda rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž směřovalo dovolání dovolatele, je správné (§ 243b odst. 1 o. s. ř.), vycházel dovolací soud shodně z právních závěrů obsažených v rozhodnutí uveřejněném pod č. 46/1994 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V tomto rozhodnutí bylo vyloženo, že neoprávněnost zásahu do práva na ochranu osobnosti v případech souvisejících s vydáváním osvědčení podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb. lze spatřovat v tom, že konkrétní osoba byla v materiálech bývalé Státní bezpečnosti evidována neoprávněně jako osoba uváděná v ustanovení § 2 odst. 1 téhož zákona a že tedy mohlo tímto neoprávněným evidováním dojít k neoprávněnému zásahu do práva na ochranu osobnosti, a to v případě doložení neoprávněnosti takové evidence. Bylo tedy třeba i v daném případě se zabývat v občanském soudním řízení o žalobě žalobce, domáhajícího se ochrany své osobnosti, tím, zda tu je či není přesvědčivě doložena neoprávněnost evidování žalobce v materiálech bývalé Státní bezpečnosti jako osoby uváděné v ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb.

Odvolací soud dospěl k závěru, že bylo prokázáno, že žalobce dne 19. 11. 1985 podepsal závazek o spolupráci s bývalou Státní bezpečností a že proto evidování žalobce v centrálním registru svazků této bývalé organizace nelze považovat za neoprávněné. Odvolací soud byl toho názoru, že „zanesení do evidence bývalé Státní bezpečnosti byl pouze evidenční akt, pro nějž musely být splněny určité předpoklady, mezi něž právě patřil i písemný závazek ke spolupráci; okolnosti, za nichž k podpisu závazku došlo, nejsou pro posouzení věci rozhodující“.

Bylo tedy nutno posoudit v daném případě, zda právní posouzení oprávněnosti či neoprávněnosti evidence žalobce v materiálech bývalé Státní bezpečnosti má brát v úvahu ty okolnosti, za nichž k závazku ke spolupráci s ní došlo, i tak, že závazek ke spolupráci byl evidovanou osobou podepsán, avšak podpisující osoba i pracovník bývalé Státní bezpečnosti, který ji měl ke spolupráci získat, shodně uvedli v řízení před soudem, že listina se závazkem nebyla získávanému spolupracovníku

předložena s výzvou ke spolupráci, nýbrž jen vložena do jiných písemností, připravených k podpisu získávanou osobou, a to se záměrem, aby listinu o závazku podepsal, a to případně aniž by ji četl a uvědomil si obsah písemného závazku.

Zanesení do evidence bývalé Státní bezpečnosti bylo evidenčním aktem, pro nějž musely být splněny určité předpoklady, mezi něž patřil i písemný závazek ke spolupráci. Nelze však okolnosti, za nichž k podpisu závazku došlo, pokládat za nerozhodné pro posouzení právních důsledků podepsání takového závazku. Jeví se tu naopak potřebné posouzení těchto okolností, za nichž k podepsání závazku došlo, a jejich právních důsledků. Je třeba mít i na zřeteli, že podepsaným závazkem se podpisující zavazoval „plnit stanovené úkoly, které mu budou uloženy“, „neprozradit svou spolupráci a zachovat v tajnosti všechny skutečnosti, které se na základě spolupráce dověděl“ a „při předávání poznatků používat krycího hesla“ (jež bylo na závazku uvedeno). Podpisující tedy takto přebíral závazkem, označeným jako „Přísně tajný“, na sebe právní povinnost, z jejíhož případného neplnění mohly vzejít pro něho důsledky, a to i s případnými sankcemi (např. pokud jde o zachování v tajnosti všech skutečností, které se na základě spolupráce s bývalou Státní bezpečností dověděl). Převzetí takového závazku bylo tedy právní skutečností, bez níž by nevznikla spolupráce v rozsahu závazku ze strany osoby podpisující závazek.

Pokud tedy dovolatel namítal, že nepřevzal vědomě žádný závazek ke spolupráci s bývalou Státní bezpečností, musela být v občanském soudním řízení o žalobě, domáhající se určení neoprávněnosti evidence žalobce v materiálech bývalé Státní bezpečnosti, uvedená skutečnost převzetí závazku objasněna a nemohla být považována za okolnost, která nebyla pro posouzení věci rozhodující, jak měl za to odvolací soud.

Bylo proto nutné v řízení o projednávané věci zabývat se zevrubněji posouzením věrohodnosti výpovědi žalobce a výpovědi svědka J. M. a dospět k jednoznačnému závěru, zda jde o výpovědi pravdivé či nikoli. K tomuto posouzení bylo třeba objasnit ještě další okolnosti, na něž zatím nebylo v provádění dokazování pamatováno. Šlo např. o to, kdo napsal na závazku dovolatele krycí jméno „Honza“ a případně i datum 19. 11. 1985, a zda případně toto krycí heslo nebo i datum napsal sám žalobce, popřípadě zda tyto dva písemné údaje jsou napsány týmž psacím prostředkem jako podpis žalobce, jak na to ve svém písemném vyjádření poukazovalo žalované ministerstvo. Bezpečné zjištění uvedených skutečností je nutné k posouzení toho, zda žalobce se kromě podpisu na závazku z 19. 11. 1985, který sám o sobě nepopírá, ještě nějakým jiným způsobem podílel na tom, aby mohl být pracovníky bývalé Státní bezpečnosti sepsán záznam o jeho získání ke spolupráci. V takovém případě by se totiž značně zpochybnila věrohodnost údajů žalobce i svědka J. M. o tom, jak došlo k podepsání závazku žalobcem dne 19. 11. 1985.

Naproti tomu nepřinese-li provedené dokazování (v odpovídajícím rozsahu a potřebnými důkazními prostředky, nevyjímaje i znalecký posudek grafologický) jiné poznatky, jež by ovlivnily (po zhodnocení důkazů ve smyslu ustanovení § 132 o. s. ř.) posouzení skutkového děje a právních důsledků závazku s datem 19. 11. 1985, podepsaného žalobcem, nelze sdílet názor, podle něhož je nerozhodné, zda byl či nebyl uvedený závazek od žalobce vylákan, aniž by si byl vědom toho, že takový závazek přijímá, byť i třeba s mentální výhradou, že žádnou spolupráci s bývalou Státní bezpečností vyvíjet nehodlal. Nelze totiž přisvědčit tomu, že vylákaný závazek ke spolupráci s bývalou Státní bezpečností, přičemž by získání fyzické osoby ke spolupráci bylo buď zcela fingováno anebo zmanipulováno takovým způsobem, že tu nedošlo úmyslně ani z nedbalosti k převzetí závazku o spolupráci uvedeného druhu, by mohl být posuzován jako důvod k zaevidování této fyzické osoby jako získaného spolupracovníka bývalé Státní bezpečnosti. Byl-li tedy závazek ke spolupráci vylákan, aniž si zavazující mohl být např. v důsledku své nedbalosti vědom toho, že závazek přejímá, není možné takový závazek posuzovat jako opravňující k evidenci osoby podepsané na vylákaném nebo fingovaném závazku jako osoby, kterou má na zřeteli ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb.

Nedospěl proto dovolací soud k závěru, že by odpovídal ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 451/1991 Sb. právní názor odvolacího soudu, že „okolnosti, za nichž došlo k podpisu závazku, nejsou pro posouzení věci rozhodující“, bylo-li v občanském soudním řízení namítáno a dokládáno, že jde o závazek vylákaný. Nebylo proto možné pokládat rozsudek odvolacího soudu za správný ve smyslu ustanovení § 243b odst. 1 o. s. ř.

Dovolací soud proto zrušil rozsudek odvolacího soudu ve výroku, jímž byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že byla zamítnuta žaloba, aby bylo určeno, že žalobce byl neoprávněně veden v centrálním registru svazků bývalé Státní bezpečnosti jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. V tomto rozsahu zrušujícího výroku rozsudku odvolacího soudu byla věc vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí; odvolací soud tu uváží ve smyslu ustanovení § 243b odst. 4 o. s. ř., zda vzhledem k právnímu názoru dovolacího soudu, který je pro něj závazný (§ 243d o. s. ř.), provede sám doplnění řízení, anebo zda bude postupovat podle ustanovení § 221 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

V dalším rozhodnutí, jež bude vydáno po zrušovacím rozhodnutí dovolacího soudu, bude také pamatováno na rozhodnutí o nákladech dovolacího řízení.